

DE NIEUWE TONEELBIBLIOTHEEK

Deze tekst is afkomstig van de online bibliotheek op www.denieuwetoneelbibliotheek.nl.

De rechten, inclusief en met name de rechten voor uitvoering, liggen voor alle teksten bij de auteur en het is dan ook verplicht om voor elke vorm van uitvoering toestemming bij de betreffende schrijver aan te vragen. Voor elke schrijver is het van groot belang om te weten of zijn teksten worden uitgevoerd, dus neem alstublieft bij elke lezing, encenering, bespreking in het onderwijs e.d. even contact op met de auteur! Het contact adres voor deze tekst is: of

Schrijver	Sieger Sloot, Eva Marie Waal
Titel	Superkapitalisten
Jaar	2012
Uitvoering	mugmetdegoudentand / Lineke Rijxman

Copyright (C) 2012 by Sieger Sloot en Eva Marie Waal

sieger sloot

eva marie de waal

met tekstbijdragen van joan nederlof

SUPERKAPITALISTEN

Alan bereidt zich voor op het verhoor in het Amerikaanse Huis van Afgevaardigden. Plots krijgt hij een paniekaanval, hij zakt op de grond, pakt een glaasje water en herstelt zich door te tellen. Ayn kijkt toe op het toneel.

GREENSPAN

Tellen, tellen, tellen... 0, 1, 1, 2, 3, 5, 8, 13, 21, 34, 55, 89, 144, 233, 377, 610, 987, 1597, 2584, 4181, 6765... *Hij heeft zich hersteld en legt zijn hand op de bijbel. Ik zweer. Functie integer geen misbruik. Belang klant centraal, zorgvuldig bla bla bla bla. Vlag, vaderland. Hij gaat zitten en glimlacht. Ik ben Alan Greenspan.*

RAND

En ik ben Ayn Rand.

GREENSPAN

Hier zit ik dan. Oktober 2008. In het Amerikaanse Huis van Afgevaardigden. Vanwege mijn rol in de kredietcrisis, zoals de huidige crisis inmiddels genoemd wordt. Sinds deze zomer Lehman Brothers, een van de grote banken, omviel en daarmee het hele financiële web uit elkaar werd getrokken, ben ik bezig met de vraag: hoe heeft dit kunnen gebeuren?

RAND

En hoe heeft dit dan kunnen gebeuren?

GREENSPAN

Ik weet het niet. Ik ben een beetje in paniek. De wereld is net tegen een ijsberg opgevaren, en ik stond aan het roer...

RAND

Leg eens uit?

GREENSPAN

Het roer van de wereld is de Amerikaanse centrale bank, de Federal Reserve Board. Ik ben 19 jaar voorzitter van de Federal Reserve Board geweest, of kortweg de Fed. Van 1987 tot 2006. Veel mensen zullen het saai werk noemen, omdat het voornamelijk neerkomt op gegevens uitzoeken en gemiddelden berekenen. Ik beleef daar plezier aan. Ik was als kind een enthousiast honkbal fan. En ik hou van cijfers en getallen. Ik heb leren delen door slaggemiddelden uit te rekenen. 3 gedeeld door 11 is 0,273; 5 gedeeld door 13 is 0,385; maar ik ben nooit goed geweest in delingen boven de 4 gedeeld door 10, en nog steeds niet, aangezien maar heel weinig slagmannen boven de 0,400 sloegen.

RAND

Doet dit er echt toe?

GREENSPAN

Ja, mensen vinden cijfers saai. Maar er zijn ook cijfers die jullie wel interessant vinden, bijvoorbeeld: 10 procent van alle 18 tot 35-jarige vrouwen zegt bereid te zijn om met een veel oudere man te trouwen, maar alleen als-ie heel erg rijk is. Dus dat bent u, en u, en u, en u...

RAND

Wat doe je als voorzitter van de Fed?

GREENSPAN

's Ochtends mijn contacten overal ter wereld bellen, mailen en ondervragen; wat is de laatste stand van zaken? *pakt telefoon en acteert* Hoe staan we ervoor in de wereld? Bepaalde cijfers geven een belangrijke aanwijzing welke kant het opgaat. Hoeveel erts, cokes en steenkool is er bijvoorbeeld ingekocht en hoeveel bestellingen zijn er voor tonnen ruwe staal? Kan ik met andere woorden voorspellen dat er een economische boost komt, dan weet ik dat ik de rente van de Fed een beetje omhoog moet doen – om de inflatie-ondiepte

te omzeilen. Zie ik daarentegen een terugval in de hoeveelheid aankopen, uitgaven en bestellingen, dan weet ik dat ik de rente iets mag laten zakken – om de recessie-draaikolk te voorkomen.

RAND

Ik denk niet dat iemand dit snapt.

GREENSPAN

Oh. *Hij staat op en beeldt uit.* Het gaat in mijn werk om evenwicht. Je loopt over een boomstam die in een rivier drijft. Als je voelt dat je over begint te hellen, verplaats je je gewicht een klein beetje. Als dat je lukt wordt je positie stabiel. Dat is duidelijk, toch? *Hij krijgt geen reactie van het publiek.* Nog eenvoudiger? Ik moest de economie in evenwicht houden. En waar mogelijk beter maken.

RAND

Dat met die rentestanden, leg dat nog eens uit?

GREENSPAN

Nou..., ja, laten we het erop houden dat het een soort voorspellen is, op basis van gegevens die ik heb...

RAND

Zoals je het weer voorspelt?

GREENSPAN

Precies. Gaat het regenen? Oke, dan doen we onze rente wat naar beneden. Gaat de zon... *verontwaardigd* Ja nou lijkt het wel heel simpel. Ik ben de weerman niet. Het was supermoeilijk wat ik deed. En het werd een steeds groter deel van mijn taak om te anticiperen op het 'onverwachte'. 'Het onwaarschijnlijke'. Dat is te begrijpen toch?

RAND

Ja. Ga door.

GREENSPAN

Ik was ook echt geniaal. Als ik nu even hier in Nederland om me heen zou kijken. Even uit de losse pols. *kijkt om zich heen* Hoort bij de tien rijkste landen ter wereld. Bijna zeventien miljoen inwoners.

Met een gemiddeld jaarlijks inkomen per inwoner van 40.973 dollar.

Levensstandaard is de afgelopen 60 jaar meer dan verviervoudigd. Eeuwenlange reputatie als handelsnatie. Naamgever aan de 'Dutch disease'. Situatie waarin een land door plotselinge vondst van grondstoffen een economische boost krijgt. Aardgas in dit geval. Er wordt met de export van die grondstof veel geld verdiend, waardoor de waarde van je munt stijgt. Maar hierdoor worden andere exportproducten dus ook duurder en zakt de industrie van al die andere exportproducten in. Dus één industrie floreert en daar gaan alle andere industrieën aan kapot... Nou ja, lang verhaal kort: het resultaat is een flinke economische dip. Waar was ik?

RAND

...Nederland.

GREENSPAN

Oh ja. Ik was een beetje aan het analyseren. Ja een leeglopende huizenbubbel dus omdat jullie jarenlang steeds meer wilden hebben voor steeds meer geleend geld. Een vastgoedbubbel die net is doorgeprikt... Maar als er eindeloos wordt doorgebouwd, terwijl er al allemaal kantoren langs de snelweg leeg staan, moet dat wel een keer fout gaan. En als er iets omdondert, dan flikkert de rest mee, omdat alles met elkaar verweven is. En dus kukelde de SNS Bank om. Met als gevolg een nog verder krimpende bankenbubbel... Tja, iets te veel bubbels gehad de laatste jaren. Even kijken... oh ja, daarnaast natuurlijk een uit zijn voegen barstend zorgstelsel. Vergrijzingsgolf. En een beroepsbevolking die tot 2040 terugvalt van 61% naar een zorgwekkende 53%. Ik voorspel een probleempje met de pensioenen. Ik werd in Amerika jarenlang

‘de maestro’ genoemd. Omdat ik als geen ander de economie ken, aanvoel, weet te bespelen. Ze wisten niet hoe ik het deed. In mijn 19 jaar als voorzitter van de Fed, heb ik Amerika langs vier grote internationale financiële crises geleid. Ik heb ervoor gezorgd dat het huishoudboekje van Amerika weer op orde kwam, terwijl ik ook voor economische groei zorgde. Zijn we er nog? Moet er weer even wat leuke informatie komen? Volgens plastisch chirurgen staat op een ‘perfecte’ vrouwenborst een tepel die onder een hoek van 20 graden omhoog wijst. Zoiets dus...? Hebben we een geodriehoek bij de hand? Oh ja... *Hij pakt een geodriehoek uit zijn binnenzak. Hij checkt de hoek van zijn wijsvinger, die hij uitgestoken voor zijn borst houdt: het klopt Precies 20 graden.* Ja, dit kan ik nog wel... Om heel eerlijk te zijn begin ik steeds meer zaken niét te kunnen. Mijn begrip laat me in de steek. Vroeger had ik een fenomenaal overzicht. En een scherp voorstellingsvermogen! Ik kon de meest abstracte zaken helder maken. Het was zo simpel. Economische expansie bijvoorbeeld. Vermoedelijk een begrip waar u zich niet meteen iets bij voor kunt stellen. Ik wel. Economische expansie was voor mij zo begrijpelijk als een personage uit een soap. Net als individualisme. Of democratie. Let op. In de eerste aflevering blijkt dat individualisme en democratie het goed met elkaar kunnen vinden, en ze krijgen een dochter, economische expansie. Maar die dochter raakt verslaafd aan eigenbelang en wordt daardoor afhankelijk van haar dealer, geld. Helder toch? Geld is overigens het personage dat het langst in deze soap blijft. Maar nu? Nu is er een hele familie nieuwe personages bijgekomen: derivatenhandel, ‘naked short gaan’ en ‘securisatie’, de CDO oftewel; de ‘collateralized debt obligation’, niet te verwarren met de CDS; de ‘credit default swap’ en... nou ja. Ik snap dat het allemaal verschillende personages zijn, maar ik hou ze niet meer uit elkaar.

RAND

Maar wat is er dan misgegaan?

GREENSPAN

Ik weet het niet. Ik begrijp het niet.

RAND

Je begrijpt het niet?

GREENSPAN

Vraag het Ayn Rand. Zij is filosofe. Ze weet de dingen altijd heel eenvoudig te maken.

RAND

Ja dag. Jij bent hier de econoom.

GREENSPAN

Nee serieus. Ayn Rand is belangrijk. Als ik terug ga naar het begin, dan is zij er. 1952. Ik vind echt dat zij hier ook moet staan, beste afgevaardigden.

RAND

Ze steekt even haar rechterhand op. Graag! Bla bla bla graf van m'n moeder.

GREENSPAN

Ze was net doorgebroken met

The Fountainhead, een verbluffend boek.

Als 26-jarige wiskundejunkie was ik totaal overdonderd door haar.

RAND

Ja natuurlijk was je dat. Maar inmiddels heb je het hele idee wel behoorlijk verkloot. *Ze draait zich naar de afgevaardigden.* Geachte afgevaardigden, hij heeft het verkloot. Ik weet niet wat hij hier nog allemaal gaat beweren, maar ik trek m'n handen ervan af.

GREENSPAN

gaat terug in de tijd Het is zaterdagavond. Rand heeft elke week urenlange gesprekken met jonge fans in haar appartement in New York. Ik wilde dat ook wel eens meemaken.

Beiden staan even te dansen op de muziek. Ze schudden elkaar de hand.

GREENSPAN

Hi, Alan Greenspan.

RAND

Ayn Rand. *na lange stilte* Ik heb gehoord dat je scherp kunt debateren.

GREENSPAN

stotterend Ik heb wel eens discussies met vrienden. Het mag geen naam hebben.

RAND

Niemand heeft mij ooit klem kunnen zetten in een debat.

GREENSPAN

Eens moet de eerste keer zijn toch?

RAND

Ik zou er niet vanuit gaan dat dat vanavond gebeurt. Je hebt nu al zweethanden.

GREENSPAN

veegt zijn hand af Ik ben een groot bewonderaar van uw werk. The Fountainhead heeft enorme indruk op me gemaakt.

RAND

Dat begrijp ik. *heden* Weet je nog wie het eerst wegkeek?

GREENSPAN

Vermoedelijk was ik dat.

RAND

tegen publiek Dat vermoed ik ook. Wat vind jij van de wereld die ik in The Fountainhead beschrijf?

GREENSPAN

Oh shit, dit is een toelatingsexamen. *denkt* Nou, het heeft mij nieuwe inzichten gegeven in hoe mensen denken. Waarom en wanneer ze gaan handelen.

RAND

Goed antwoord.

GREENSPAN

Een goed boek is als een glas ijskoud water als je dorst hebt. Je wil het opdrinken, ook al weet je dat er door je hele hoofd een soort pijngolf zal trekken. Maar als die weg is, voel ik me helderder, sterker. En verrassend genoeg, dorstig naar meer.

RAND

Wil jij mijn boek vergelijken met een glaasje water?

GREENSPAN

Let me put it this way: the water is always coldest at the fountainhead.

RAND

Die had je voorbereid.

GREENSPAN

Hij kwam echt ter plekke in me op.

RAND

Grappig wat een mens onthoudt. Ik herinner me vooral dat wij diezelfde avond een discussie hadden, omdat jij klinkklare onzin verkondigde.

GREENSPAN

Nou...

RAND

Jawel, jij zette jezelf klem in een gesprek over of je dingen zeker kunt weten.

Wat zei je ook alweer?

gaan terug in de tijd

GREENSPAN

Er bestaat niet zoiets als een absolute morele waarheid.

RAND

Dat is complete onzin.

GREENSPAN

Als je echt rationeel wil zijn, dan kan je niet zonder betekenisvolle empirische bewijzen een overtuiging aanhangen.

RAND

Dus jij beweert dat je zonder bewijs iets niet zeker kan weten?

GREENSPAN

Ja.

RAND

Kun jij empirisch bewijzen dat jij bestaat?

GREENSPAN

Eh... nee...

RAND

En besta jij dan niet? Dat zou dan namelijk de conclusie zijn van wat je zojuist beweert.

GREENSPAN

Eh... Dat... kan ik niet zeker weten.

RAND

En wie precies doet dan die bewering?

GREENSPAN

draait zich naar het huis van afgevaardigden/publiek Aaaaah! Gekmakend en briljant.

RAND

onverstoorbaar Je kan toch bewijzen dat je bestaat? Je kan toch je hartslag meten? Je ademt toch? Je praat, loopt? Je eet, je neukt?

GREENSPAN

Beste afgevaardigden, het was dat boek... Ik was gewoon – zoals iedereen – totaal van mijn sokken geblazen door dat boek. *The Fountainhead*.

RAND

Het verhaal speelt zich af in het New York van de jaren 30 en vertelt het levensverhaal van architect Howard Roark...

GREENSPAN

Het is... er zijn maar weinig boeken die écht onder je huid kruipen. Die zich in je ziel nestelen. Die, die je leven, of hoe je denkt over dat leven écht, voorgoed, veranderen. Dat begin alleen al! Het boek begint met een beschrijving van Howard Roark, staand op een klif, uitkijkend over een meertje... *Hij doet een prui op en legt een soort klif neer.* Een jonge architect, zojuist in zijn eindexamenjaar van de academie gestuurd omdat hij niet in het gareel wil. Vanwege zijn onwrikbare overtuiging dat er aan een idee nooit concessies mogen worden gedaan. Fantastisch vond ik dat! Een lange gespierde man met wilskrachtig oranje haar. Om zijn mond een kleine glimlach. In zijn ogen triomf. Hij straalt totale controle uit. Zelfverzekerdheid. Rust. Hij weet wat hij wil. *Alan staat Howard Roark nu uit te beelden. Rand grinnikt.*

GREENSPAN

Wat?

RAND

Hoe je hem uitbeeldt.

GREENSPAN

Klopt niet?

RAND

Jawel. Ja, heel mooi. Maar ik mis iets...

GREENSPAN

Roark is op deze wereld om gebouwen te ontwerpen. Waarbij hij geen rekening houdt met wat gewenst is, of in de mode. Voor hem heeft een ontwerp alleen bestaansrecht als het uit één enkel idee voortkomt. En dat idee bepaalt elk detail.

RAND

Net zoals ieder mens uniek is.

GREENSPAN

En net zoals ieder mens een uniek doel heeft in het leven, waaraan geen concessies mogen worden gedaan. Als je trouw bent aan jezelf en wat jij, vanuit je diepste kern, wilt manifesteren in de wereld, dan is dat ook wat de wereld nodig heeft van jou. Dan valt alles samen. Dan klopt het. De wereld. Het leven. Jij. Toch? Zeg ik het goed?

RAND

Je zegt het behoorlijk goed. Maar toch klopt er iets niet. Want je weet het allemaal wel heel goed te vertellen en toch heb jij concessies gedaan aan mijn ideologie.

GREENSPAN

weer naar microfoon, gefrustreerd Waarom zou ik hier in mijn eentje voor op moeten draaien? Ik ben gevormd door bepaalde mensen, ik ben nooit bijgestuurd door bepaalde mensen. Die hele board van de Federal Reserve Bank, al die bankiers hadden allemaal hun vinger kunnen opsteken en kunnen zeggen, meneer Greenspan ik weet niet of het zo'n goed idee is om die rente nu te verlagen...

RAND

Dat hebben ze ook gedaan!

GREENSPAN

Wat...?

RAND

Dat hebben ze gezegd. Maar jij luisterde niet. Jij had gewoon met je poten van de vrije markt af moeten blijven.

Stilte. Greenspan herneemt zichzelf.

GREENSPAN

Daar kom ik later nog op terug. Doe jij Roark maar even.

RAND

Roark wordt namelijk op de ochtend dat hij van school wordt gestuurd, bij de decaan geroepen. En daar begint het eigenlijk al.

Greenspan speelt even de decaan en Rand speelt Howard Roark, met rode pruik op.
decaan Op basis van je ingeleverde werk kunnen we je geen diploma geven. Ik neem aan dat je begrijpt waarom we deze beslissing genomen hebben?

roark Ja... wat jij wilt.

decaan Ik zou je met klem willen verzoeken iets toegankelijker in te leveren. Architectuur kent een geschiedenis. Die is er niet voor niets. Je hoeft niet steeds opnieuw het wiel uit te vinden. Er zijn wetten, regels, ontstaan door duizenden jaren van ontwikkeling.

roark Ja dat is jouw mening hè...

decaan Dat is niet alleen mijn mening. Dat is de algemene smaak. *lacht* Jouw werk roept alleen maar weerstand op. Niemand zal er in willen wonen, in willen werken, laat staan ernaar kijken.

roark Al dat gekopieer terwijl een gebouw in essentie uniek zou moeten zijn. Iets kan alleen maar mooi zijn als het uit een enkel idee voortkomt. En dat idee, bepaalt elk detail.

decaan *woedend* Waarom ontwerp je godverdomme niet een gangbaar gebouw!

roark Ik eet gangbaar. Ik loop gangbaar. Maar gangbaar ontwerpen gaat niet.

decaan En welke opdrachtgever gaat jou ooit een gebouw laten maken?

roark U stelt de verkeerde vraag. De vraag is niet wie gaat mij dat laten doen. De vraag is: wie gaat me tegenhouden?

GREENSPAN

Dit dus. Het verhaal is net twee bladzijden begonnen maar je wilt nu al weten wie hij is. Nee. Je wilt hem nu al zijn. Ik las dat boek opnieuw en opnieuw. Er zijn hele delen van dat boek die ik zo wilde copy-pasten in mijn eigen leven.

Dat onwrikbare zelfvertrouwen. Wie hij ook tegenover zich heeft. Howard Roark was de perfecte man.

Greenspan trekt zijn overhemd uit.

RAND

Ho ho ho. Jij, Alan Greenspan, wilde Howard Roark zijn?

GREENSPAN

Ja! Ik heb mezelf gemodelleerd naar hem...

RAND

Ja... maar... eh... er is nog een belangrijk personage in het boek. Peter Keating. Die is meer van het poldermodel. Die past zich aan, speelt in op de omstandigheden, en is dus wél succesvol. Peter Keating, ligt misschien meer binnen de mogelijkheden?

Greenspan pakt intussen een flesje olie en begint zijn blote bovenlijf in te smeren. Hij heeft er zin in en vertoont Marlon Brando-trekjes. Rand wordt nog ironischer.

GREENSPAN

Nee joh. Keating kruipt, likt en sjoemelt zijn weg omhoog in de wereld. Hij is angstig. Middelmatig.

RAND

Keating is knap. Roark niet. Keating studeert af, Roark niet. Keating krijgt na zijn afstuderen onmiddellijk een aanstelling bij een prestigieus architectenbureau.

Roark niet.

GREENSPAN

Keating is een twijfelend mens. Ik niet. Eh... Roark niet bedoel ik.

RAND

Conclusie: de wereld bestaat uit slappe zakken die geen mening hebben, en mannen die trouw zijn aan hun eigen talent en geloven in hun eigen kunnen.

Zoals jij.

GREENSPAN

Precies. Want Roark zit financieel op een gegeven moment aan de grond, omdat hij natuurlijk geen opdrachten krijgt en hij gaat dan in een steengroeve werken. En daar, loopt op een dag... Op het moment dat hij met ontbloot bovenlichaam, in de gloeiende zon, een drillboor staat te hanteren... *Greenspan hanteert een imaginaire drillboor.* Dominique Francon voorbij. Zij is de belichaming van vrouwelijke schoonheid en perfectie. Ze blaast iedere man van zijn sokken met haar verschijning, haar vlijmscherpe tong en onnavolgbare teksten. Iedereen is in haar geïnteresseerd. Maar zij alleen in Roark. En hij in haar. *Ze vallen even in katzwijn voor elkaar.* Hun gemeenschappelijke deler: hun totale onvermogen om de waarheid geweld aan te doen, voor welke maatschappelijke conventie dan ook. Een lang verhaal kort: ze krijgen elkaar, natuurlijk, uiteindelijk. Maar eerst volgt een scène die verklaart waarom Ayn Rand zo briljant is én zo geliefd werd. Dominique vraagt Roark:

rand/dominique

Roark, ik verblijf momenteel toevallig in een vakantiehuis hier in de buurt van de steengroeve, zou jij daar misschien even iets kunnen komen repareren?

GREENSPAN

Roark doet dit, maar zonder een poging te doen haar te versieren. Hij vertrekt en laat Dominique smachtend achter. Dominique is hevig gefrustreerd hierover, maar op dat moment komt Roark terug via het raam...

Greenspan klimt als een held door een raam.

GREENSPAN

En verkracht haar. Bruut... *Greenspan staat nu wat onzeker voor Rand die niet meewerkt.* Eh... zou je heel even... heel even op de grond... Jawel, even op de grond... Heel bruut. Hij laat haar echt alle hoeken van de kamer zien. Eh... zou je je heel even kunnen omdraaien? *Hij draait zich open en vertelt enthousiast door tegen publiek* Het is de eerste keer dat ze iets beleeft aan seks met een man. En ze is meteen hooked. Ze vond het fan-tas-tisch! Dit dus. Dié mengeling van...

Het was shockerend – zeker in 1943 – en het was fantastisch! Vijftig tinten grijs in zwart wit! Politiek volslagen incorrect en tóch: iedereen begreep Dominique. Het wond haar op dat Roark geen enkele rekening met haar hield en alleen maar aan zijn eigen genot dacht. Die vrijheid wil iedereen wel.

rand/eva marie

Dit is toch geen Roark! Zo zou hij het toch nooit doen! ‘Wil je je even omdraaien?’ Moet ik het even voordoen? Moet ik je even laten zien hoe je krijgt wat je hebben wilt? Daar gaat het toch om?

Rand loopt naar Sieger toe. Ze begint hem te zoenen. Maar zonder rekening te houden met hem. Terwijl ze vrijen geeft Rand af en toe een aanwijzing.

RAND

Geef je tong eens? Nee niet daar. Doe maar in mijn oor. Niet zo ver... Lager lager... Leg je hand op mijn borst. Niet aan mijn tepel... En nu die andere op mijn bil... Nee houd die maar bij je...

GREENSPAN

Voor mij is hier niet zoveel aan....

Rand gaat steeds verder zonder zich iets aan te trekken van Greenspan. Ze randt hem aan. Hij belandt aangeslagen op de vloer. Zij komt klaar op een beetje onwaarschijnlijke plek van zijn lichaam. En staat dan onverschillig op en steekt een sigaretje op. Greenspan is weer opgestaan.

GREENSPAN

Jezus Christus, hé... Moet dan echt alles kapot?

rand/dominique

Weet je Roark, Ik heb ooit met heel veel moeite een schitterend beeld gekocht. Kwam uit een museum, ergens in Europa. Kostte ongelooflijk veel moeite om het te krijgen. Ik was totaal verliefd op dat beeld. En nu? Nu is het kapot. Zelf gedaan. Naar beneden gesmeten. Op het beton. Zodat niemand anders het ooit zou zien.

stilte

GREENSPAN

Draait alles dan altijd alleen maar om jezelf?

RAND

Wat is de belangrijkste scène uit het boek?

GREENSPAN

Nee voor jou.

RAND

De krachtmeting tussen Roark en zijn grootste tegenstander. Roark is een rasechte egoïst. Hij begrijpt dat egoïstisch zijn de enige manier is om iets te bereiken in het leven. Zijn grootste tegenstander is dus de altruïst Elsworth Toohey, die áltijd bezig is met zijn omgeving, uit angst om alleen te staan. Maar op Roark krijgt hij geen vat, dus hij vraagt hem uiteindelijk: 'Wat vind jij nou echt van mij? Zeg het maar gewoon. Je mag alles zeggen. Dan praten we erover, we komen er samen wel uit.' En Roark antwoordt dan: 'Ik vind niks van jou. Ik denk niet over jou na.'

GREENSPAN

schenkt zichzelf een drankje in. tegen publiek Waar komt die zin vandaan? Van Frank. Haar man. Ayn was getrouwd met een ondoorgrondelijke man, Frank O'Connor. Frank zat bij alle zaterdagavondbijeenkomsten stilletjes op de achtergrond. Had een drankprobleem.

RAND

Hij had geen drankprobleem. Dat was zijn ziekte. En dat was ook pas helemaal aan het eind.

GREENSPAN

tegen publiek Korsakoff, lijkt mij een redelijk empirisch bewijs dat hij teveel dronk.

RAND

Alzheimer!

stilte

GREENSPAN

Was Frank jouw Howard Roark? *stilte* Was er een Howard Roark in jouw leven? Ayn? Iemand die niet voor jou onderdeed? *stilte* En waarom waren zij niet bij elkaar?

RAND

Wie?

GREENSPAN

Roark en Dominique.

RAND

Roark en Dominique? Omdat ze daar nog niet klaar voor waren. Een liefdesrelatie brengt emotionele afhankelijkheid met zich mee. Die maakt het individu 'onvrij'. Daarom besluit zij hem kapot te maken. En daarom wijst hij haar ook af.

GREENSPAN

Een soort zelfkastijding.

RAND

Beproeving.

GREENSPAN

En waarom krijgen ze elkaar dan toch op het eind?

RAND

Omdat ze beseffen dat ze vrij zijn. En dat altijd geweest zijn. Omdat hun gedachten van hen zijn.

GREENSPAN

En ze leefden nog lang en gelukkig.

Rand loopt ineens naar het getuigenbankje en steekt haar rechterhand omhoog voor de eed.

RAND

Je hebt mijn boek toch niet helemaal begrepen. Bla bla bla graf van mijn moeder. Geachte afgevaardigden, meneer Greenspan heeft mijn boek toch niet helemaal begrepen. Dit was het verhaaltje. De anekdote. Waar het echt om gaat is het wereldbeeld dat in mijn boek beschreven wordt. The Fountainhead is geen roman, het is een ideeënroman. Het gaat om de menstypen. De gezonde egoïst, de nutteloze altruïst en de sjoemelaar. Je kan niet over The Fountainhead vertellen en dat er niet bij zeggen. Mijn boeken overstijgen de tijd. Ik schrijf niet voor mijn tijd, ik schrijf voor de mensheid. The Fountainhead gaat over goed en kwaad. Over hoe te leven.

SIEGER

Het is een soort Bijbel.

RAND

Ja. Nee. Ja, maar zonder religieuze rompslomp. Dus nee. Dus: conclusie?

Conclusie meneer Greenspan?

GREENSPAN

Het gaat over de kern van je bestaan. Jouw kern. Jouw eigen, individuele, unieke zelf.

RAND

Zónder...?

GREENSPAN

Zonder dat je je conformeert aan wat andere mensen willen en zonder bezig te zijn met wat anderen van jou vinden.

RAND

Want pas dán ben je een?

GREENSPAN

Howard Roark, een 'prime mover'.

RAND

En ben je wél bezig met wat anderen van je vinden, dan ben je een...?

GREENSPAN

Een Peter Keating. Een soort tweedehandsje. Een 'second hander'.

Rand draait zich weer naar het publiek/afgevaardigden. Ze getuigt alsof haar leven ervan afhangt. Gehaast en betrokken.

RAND

Heel goed, meneer Greenspan. En dan heb je dus ook nog mensen die wel de capaciteiten hebben om autonoom te zijn, maar die niet de moed hebben om er iets mee te doen. Dat is erg. Maar het allerergste, zijn de mensen die bewust kiezen voor de middelmatigheid en daarin excelleren. Die de arrogantie bezitten om zich op te werpen als leider en bespeler van de massa en zichzelf dáármee een uitzonderingspositie toebedelen. *Rand windt zich steeds meer op. Ze komt amper meer uit haar woorden.* Die er hun levenswerk van maken om een klopjacht op excellente individuen te houden. Zielenpieten. Onzeker en vooral middelmatig. Daar zit de wereld vol mee. Incapabele mensen op belangrijke plekken. En ze houden elkaar in stand. Want ze gebruiken elkaar om er te komen. Omdat het samenklontert, de middelmaat, de lafheid, het onvermogen. Die nooit eens hun kop boven het maaiveld uitsteken. Ze zouden het niet eens kunnen! Zij zijn het maaiveld! Die tweedehandslevens leiden. Die de dromen van anderen nastreven omdat ze ze zelf niet hebben. Omdat ze er eigenlijk niet zijn, die stakkers. Ze bestaan eigenlijk helemaal niet. Het zijn kopieer-klonen. Gadverdegadver...

Greenspan loopt vol liefde naar haar toe maar voelt zich dan toch niet welkom om haar te zoenen.

GREENSPAN

God, wat hou ik van deze vrouw!

RAND

Alan, wie rationeel denkt, wint uiteindelijk.

GREENSPAN

Altijd als ik met Ayn praat zie ik weer hoe eenvoudig het eigenlijk is. Als een wazige kleurenfoto die opeens in heel helder zwart-wit zichtbaar wordt. Man! *Rand is naar Greenspan toegelopen en slaat van achter haar armen om hem heen.*

RAND

We zijn aan elkaar gewaagd.

GREENSPAN

Ze wil dat ik haar help bij haar nieuwe boek. Atlas Shrugged.

RAND

Atlas in staking

GREENSPAN

Dat boek moet de sprong maken van het individualisme naar het kapitalisme. Het moet verder gaan waar The Fountainhead stopt. Wat gebeurt er als je jouw filosofie toepast op de hele maatschappij? Hoe zou die wereld eruitzien? *Greenspan begint als een gek te typen. Rand kijkt met liefde naar hem.*

RAND

Alan, the sleeping giant. Hij was verreweg het grootste talent dat op onze zaterdagavond bijeenkomsten rondliep. Hij wist het zelf alleen nog niet.

GREENSPAN

Door creatieve destructie wordt de wereld beter. Door concurrentie worden producten vanzelf door betere versies vervangen. Dat is het zelfreinigende vermogen van het kapitalisme.

RAND

Dat is ook de reden dat de overheid zo klein mogelijk moet zijn.

GREENSPAN

stopt abrupt De overheid concurreert met niemand. Dus? Dus is er geen enkele aansporing voor ambtenaren om harder te werken. *blij* Creatieve

destructie voorkomt bureaucratie. *lachje* De overheid moet dus kleiner...

ineens Maar je hebt toch politie nodig. Of niet?

RAND

Ach joh, als ergens vraag naar is, dan zal er vanzelf in worden voorzien door ondernemers.

Greenspan twijfelt. Het laat hem niet los.

GREENSPAN

In het geval van politie ook? Weet je dat zeker? Hoe dan?

RAND

Vrijwillig.

Greenspan begint dit geweldige idee op te schrijven.

GREENSPAN

Vrijwillige politie.

maar dan...

GREENSPAN

Denk je dat mensen vrijwillig...? Als een soort zingeving?

RAND

Welnee. Er is geen zin. Het leven is doel op zich. Het leven leven. Genieten.

Gelukkig zijn. Het doel is de hoogste vorm van geluk nastreven voor jezelf.

GREENSPAN

Maar als je daar nou niet toe in staat bent?

RAND

Nou dan ga je naar de liefdadigheid.

GREENSPAN

Heb jij daar ooit aan gedaan? Aan liefdadigheid?

RAND

Tuurlijk niet. Kom op zeg. Niemand heeft ergens recht op. De zwakkeren in de samenleving mogen de mensen die de wereld draaiende houden nooit naar beneden trekken.

GREENSPAN

Maar als nu iedereen volgens jouw wereldbeeld leeft, dan bestaat er geen liefdadigheid meer.

RAND

We hebben toch religie? Zolang er religie is, is er schuldgevoel en zal er liefdadigheid bestaan.

GREENSPAN

Maar georganiseerde religie heeft ook geen bestaansrecht, toch?

RAND

Klopt. De domme helpt de zwakke het graf in. Ze houden elkaar in stand. Of ze maken elkaar kapot. Zo simpel is het.

Ze lachen beiden smakelijk. Greenspan valt in slaap op zijn laptop en begint met gesloten ogen te praten.

GREENSPAN

koortsachtig Oma, laat mij maar; ik zorg wel voor ze. Kom 'ns kom 'ns kom 'ns...

Ah nee hè. *roept verdrietig* Oma deze is dood! Je moet ook voorzichtig zijn lief kuikentje. Hee hee hee waar ga jij...? Dat is gevaar... Klein kutkuikentje! Hier!!

Nou, dan niet... *Greenspan trapt het onwillige kuikentje dood.* Nee, jongens niet allemaal die kant op! Shit... Een hek. Er moet een hek omheen. Ik zie wel duizend kuikens... Alle kuikens naar mij kijken! 80 bij 11... voederbak en 3 kilo door 1000 per 3 is 120 gram... *geagiteerd* Het moet efficiënter.

Godverdomme, het worden er steeds meer! Mijn adem mag niet gaan zweven.

Niet loslaten. Als ik loslaat ben ik verloren... Wat zit jij daar nou slap voor je uit te staren? Zit jij nou te niksen? Sorry hoor. Maar ik heb niks met

ambitieuze kuikens. *trapt dood* En jij bent sowieso een zielige hinkepoot. *trapt*

dood Even allemaal naar mij kijken: de besten mogen blijven... Jij en jij en jij. Jij niet. Jij moet... *Greenspan trapt als een gek kuikens dood.*

RAND

Ja het leven is hard hè.

Greenspan opent zijn ogen kijkt een beetje verward naar Rand. Hij is een beetje in paniek door de droom. Hij heeft een paniekaanval en begint als een krankzinnige te tellen.

GREENSPAN

Tellen, tellen, tellen... 0, 1, 1, 2, 3, 5, 8, 13, 21, 34, 55, 89, 144, 233, 377, 610, 987, 1597, 2584, 4181, 6765...

RAND

Wat ben jij toch een emotionele man.

GREENSPAN

paniek Niet. Zo iemand ben ik niet. Ik ben heel rationeel. Rustig blijven door rationeel te denken. Zo iemand ben ik.

RAND

Je hebt een paniekaanval.

GREENSPAN

Niet. Het is geen... Het is... 34, 55, 89, 144, 233, 377, 610. Als er zoiets onverklaarbaars gebeurt, zoals nu met de crisis, als de hele wereld in paniek gaat handelen, is het fundament van vertrouwen niets meer waard. Alle grip valt...

RAND

Ben jij nou zo hysterisch omdat je je publiekelijk moet verantwoorden?

GREENSPAN

Wij hebben het morele fundament onder het kapitalisme gelegd. Jouw boeken zijn doorgedrongen tot alle uithoeken van Amerika. Mensen noemen hun bedrijf of producten of kinderen naar personages uit jouw boeken. Jouw

verhalen spreken jongvolwassenen aan. Precies in de leeftijd waarop mensen hun wereldbeeld gaan bepalen.

stilte

EVA MARIE

begint te lachten Waarom vernoemen mensen hun bedrijven en kinderen naar Ayn Rand? Waarom doen die mensen dat nou precies?

SIEGER

Omdat Rand naadloos aansluit op the American dream. Vrijheid betekent gelijke kansen op succes, opklimmen op de sociale ladder door hard werken. Kinderen leren dat al vanaf de kleuterschool.

EVA MARIE

Het is wel erg dwingend, haar wereldbeeld.

SIEGER

Mensen kunnen voor zichzelf denken toch? Haar boeken hebben zo'n overtuigingskracht, dat mensen haar ideeën zijn gaan toepassen op hun eigen leven. Naar eigen keuze en inzicht.

EVA MARIE

Ja ja. Waardoor mensen denken dat als je maar hard genoeg werkt, je kan bereiken wat je wilt en als het niet lukt dan ben je een loser. Dat zo'n intelligente man als Greenspan daarvoor valt...

SIEGER

Hij kan echt wel voor zichzelf denken. Hij vond in Rand iemand die hem houvast gaf. Wat is daar mis mee?

EVA MARIE

Er klopt gewoon iets niet. Dat hij zo kritiekloos tegenover haar stond. En haar snap ik ook niet. Iedereen moet een autonoom denker zijn maar als Greenspan dat dan niet is, is het ineens niet erg.

SIEGER

Misschien was hij het gewoon met haar eens.

EVA MARIE

Met wat dan?

SIEGER

Dat marktwerking de weg is naar een goed functionerende kapitalistische maatschappij.

EVA MARIE

Het kan niet zo zijn dat alles alleen nog maar over marktwerking gaat.

SIEGER

Marktwerking is goed, toch? Mensen gaan glimlachen van marktwerking en kapitalisme. Ze gaan glimlachen!

EVA MARIE

Ja, omdat ze je iets willen verkopen. Daarom glimlachen ze. Niet omdat ze gelukkiger zijn. En waar blijven de woorden mooi en belangwekkend? Die zijn in mijn ogen nog steeds belangrijker dan lucratief.

SIEGER

Wat is er mis met lucratief?

EVA MARIE

Niks.

SIEGER

Je kan in deze tijd toch niet beweren dat marktwerking er niet toe doet?

EVA MARIE

Dat zeg ik toch ook helemaal niet.

SIEGER

Maar wat is er dan mis met marktwerking?

EVA MARIE

Niks!

SIEGER

Ik ben dol op marktwerking!

EVA MARIE

Moet jij weten! Nou ja, laten we maar verder gaan.

Eva Marie wordt weer Rand.

RAND

Hoe heette je eerste vrouw ook weer?

GREENSPAN

Dat weet je best. Joan Mitchell.

RAND

imiteert met luchtgitaar Joni Mitchell?

GREENSPAN

serieus Joan Mitchell.

RAND

sarcastisch O ja. En je vroeg haar ten huwelijk omdat ze je lievelingsplaat opzette.

GREENSPAN

Ja. Ja. Ik had gewoon geen flauw idee van de betrokkenheid die voor een huwelijk vereist is.

RAND

En de tweede?

GREENSPAN

Andrea, mijn huidige vrouw. We waren al tien jaar bij elkaar voordat we trouwden. Volgens haar komt dat doordat ze pas bij de derde poging begreep dat ik haar ten huwelijk vroeg, omdat ik zo omslachtig en breedspakig formuleerde. 'Fedspeak' noemt ze dat. Maar ik zei alleen maar: 'Liefje, gezien de huidige omstandigheden en onze financiële toestand zou ik willen opteren voor een voortzetting van onze wederzijdse gevoelens voor elkaar en ik denk dan ook dat het praktisch en verstandig is een...'

RAND

Romantisch... Wat is dat voor type, die Andrea?

GREENSPAN

Eh... gewoon.

RAND

Gewoon?

GREENSPAN

Nou ja, niet gewoon, maar...

RAND

Interessant. Jonger?

GREENSPAN

20 jaar jonger.

RAND

Verrassend. Wat doet ze?

GREENSPAN

Ze is nieuwslezeres.

RAND

Oh ja. Goed op de hoogte. Zolang ze d'r blaadje erbij houdt. Kinderen?

GREENSPAN

Nee. Jij?

Rand schudt haar hoofd.

RAND

Houd je van d'r?

GREENSPAN

Ja.

RAND

Heeft ze je nodig?

GREENSPAN

Ja.

RAND

Je weet dat dat elkaar uitsluit? Liefde en afhankelijkheid zijn tegenstrijdig aan elkaar.

GREENSPAN

Heb je daarom geen kinderen? Teveel vermenging van liefde en afhankelijkheid?

Rand kust Greenspan plotseling, met overgave. Hij stopt haar even abrupt.

GREENSPAN

Nee nee nee nee...

RAND

Jawel.

Ze zoenen verder. Dan breekt Greenspan de kus weer af.

GREENSPAN

Als jij maar niet denkt dat je met mij hetzelfde kunt doen als met Nathaniël.

RAND

Alsof ik dat zou willen!

GREENSPAN

Mevrouw Rand had jarenlang een geheime buitenechtelijke affaire met een 23 jaar jongere, eveneens getrouwde, leerling.

RAND

24 jaar jonger.

GREENSPAN

Oh ja 24; jij was 43 en hij was 19.

RAND

Ja hij was nog niet rijp. Ik heb hem langzaam klaargestoomd om mijn minnaar te worden.

GREENSPAN

maakt zich los uit de omhelzing Hij was getrouwd.

RAND

Nou en. Zijn vrouw was intellectueel veruit zijn mindere. En ze hadden slechte seks. Ik wierp mij op om hen te helpen. Ze waren me hartstikke dankbaar. De schatten. We noemden ze 'de kinderen'.

GREENSPAN

Wie?

RAND

Frank en ik!

GREENSPAN

verbijsterd Wist Frank ervan? *lacht*

RAND

Ja natuurlijk. Ze liepen de deur bij ons plat. Nathaniël was zich in de psychoanalyse aan het verdiepen. Nou dat was oogsten voor mij. Ik hoefde hem er alleen maar op te wijzen dat die vrouw van hem enorm verknipt was en toen was ze er zelf snel genoeg ook van overtuigd.

GREENSPAN

Jezus hee. Dus hij mocht met de schepper van *The Fountainhead* naar bed. Hij mocht met jou zijn seksuele fantasieën uitleven die door jouw pen in zijn hoofd terecht waren gekomen.

RAND

Jaloers?

GREENSPAN

Eh... nee. Teleurgesteld. Dat je de waarden die je altijd aan anderen oplegt, niet toepast in je privéleven.

RAND

Moet jij zeggen! Jij bent toch ook geen Howard Roark geworden? Jij bent een Peter Keating. Een social climber! Een beetje slijmerig bij inauguraties zitten en de kont van de president likken, nee daar winnen we de oorlog

mee. Weten wat je wilt is een goed begin. En dan stapsgewijs te werk gaan. Alles en iedereen heel langzaam bewerken tot ze er zelf ook van overtuigd zijn dat zij willen wat jij wilt. Dan is het onvermijdelijk. Ik houd zo van onvermijdelijkheid. Nathaniël binnenslepen was al ijzersterk. Maar onze partners ervan overtuigen dat het zelfs voor hen beter zou zijn als Nathaniël en ik een affaire zouden beginnen. Daar ben ik echt retetrots op.

GREENSPAN

ongemakkelijk Trots?

RAND

Alweer jaloers?

GREENSPAN

Dit is zo onethisch.

RAND

Ach dat ligt er helemaal aan wat je onder het begrip ethiek verstaat.

GREENSPAN

Je bent altijd voor onafhankelijke gelijkwaardige relaties geweest. En dan neuk je een zielige fan. En als hij je dumpst omdat jij bijna bejaard bent, dan verwoest je zijn leven.

RAND

Dat is jouw versie hè. Ik ben op hém uitgekeken. Nathaniël is verslaafd geraakt aan mijn goedkeuring. Dat is onaantrekkelijk en saai.

stilte

SIEGER

zet zijn bril af Wat een eng wijf is die Rand toch eigenlijk...

EVA MARIE

Hoezo? Zij doet gewoon precies waar ze zin in heeft. Ik vind het wel cool.

SIEGER

Nee. Dit gaat te ver. Ben ik nou de enige die vindt dat dit niet kan?

EVA MARIE

Omdat ze een cougar is?

SIEGER

Een cougar?

EVA MARIE

Een oudere vrouw met een jongere man. Dat vind je eng hè?

SIEGER

Ik vind haar doodeng.

EVA MARIE

Doe niet zo hypocriet. Als jij straks in je midlifecrisis zit. En je ligt al 25 jaar met dezelfde vrouw in bed. En je krijgt toch ineens die hoofdrol in die nieuwe Nederlandse film.

SIEGER

...ja, daar kan ik me iets bij voorstellen, ja...

EVA MARIE

...en meisjes van 25 vinden jou ineens interessant...

SIEGER

...ja, daar kan ik ook in mee gaan...

EVA MARIE

...dan duik je er ook bovenop.

SIEGER

Ja. Eh... nee...! Eh... Dat is toch totaal niet met elkaar te vergelijken? Zij heeft iedereen in die vierhoeksverhouding net zo lang bewerkt tot ze deden wat zij wilde. Dat heet manipulatie.

EVA MARIE

Gezond egoïsme

SIEGER

Egoïsme is niet gezond.

EVA MARIE

Egoïsme is een deugd.

SIEGER

Als je alleen op de wereld bent, ja...

EVA MARIE

Het is de enige manier om trouw te blijven aan jezelf. Dat is het beste wat je kan doen. Als je de hele tijd rekening houdt met 'de ander', dan maak je die ander krachteloos!

SIEGER

Wat zij deed met de mensen van wie ze zei te houden is geestelijke mishandeling.

EVA MARIE

Zij zijn verantwoordelijk voor zichzelf. Als ze het niet aankonden hadden ze weg moeten gaan.

SIEGER

Ja, zo weet ik er nog een paar! Ze had ze in bescherming moeten nemen.

EVA MARIE

Zij vond van niet. Want waar houdt dat op? Had zij soms voor hen moeten beslissen dat ze er mee moesten stoppen? Waar stopt bescherming en begint bemoeizucht? Gaan we mensen met een IQ onder de 45 steriliseren? Die moeten we tegen zichzelf in bescherming nemen. Weet je wat? We moeten onszelf ook beschermen. We trekken het kiesrecht van mensen wiens ouders hier niet geboren zijn in? Want die zijn namelijk niet opgevoed met ónze waarden en normen dus die mogen niet meebeslissen over ónze regels.

SIEGER

Nee, laten we alle regels afschaffen. Ieder voor zich. En dan? Ik heb geen geld dus ik verkoop een nier. Wie biedt?

EVA MARIE

Ik. Als ik er een nodig heb.

SIEGER

Nee maar dit is toch volslagen krankzinnig! Je lichaam is toch niet te koop? Jij zegt nu eigenlijk dat je lichaam privébezit is. Maar misschien heb je je lichaam wel in bruikleen. Misschien is je lichaam wel collectief bezit. En is de verzorging van lichamen een collectieve verantwoordelijkheid.

Deze opmerking laat Eva Marie even op zich in werken.

EVA MARIE

Wat ik bedoel is, er vallen altijd slachtoffers, sowieso. Ik heb liever dat ze vallen door vrijheid dan door regeltjes. Dat vind ik namelijk doodeng.

SIEGER

Maar vrijheid bestaat toch alleen bij de gratie van regeltjes?

EVA MARIE

Is dat zo?

SIEGER

Eh... ja. Wist je trouwens dat *The Fountainhead* het lievelingsboek is van Geert Wilders?

EVA MARIE

Ja, en van ons, en van allerlei andere kunstenaars, politici en types die er diametraal tegengestelde wereldbeelden op na houden.

stilte

RAND

En jij? Waarom wilde jij eigenlijk nooit met mij naar bed? Ik weet wel waarom ik jou niet wilde.

GREENSPAN

beledigd Oh? Vertel?

RAND

Ik geloofde destijds niet dat jij mij op die manier zou kunnen domineren.

GREENSPAN

zet zijn bril weer op Waar komt die behoefte van jou seksueel gedomineerd te worden toch vandaan?

RAND

Ik ben iedereen de baas. Wat is er deprimerender dan dat. Maar geef 'ns antwoord.

GREENSPAN

Ik had te veel respect voor je. Ja, sorry, zo werkt dat nu eenmaal voor mij. Ik zou onze intellectuele band nooit op het spel hebben gezet.

Greenspan pakt de sigaret van haar af. Rand wil hem niet loslaten. Er ontstaat een soort vechtpartij.

RAND

Nee nee nee! Geef hier. Terug met die peuk.

GREENSPAN

Je bent verslaafd. Ik snap niet dat jij die afhankelijkheid duldt in je leven.

RAND

Roken bevordert je creativiteit, je hersenactiviteit, je concentratievermogen.

GREENSPAN

Je bent verslaafd aan sigaretten en amfetaminen.

RAND

Ik heb deadlines. Om al die boeken af te krijgen moet ik soms 14 uur per dag schrijven. Dat lukt niet hoor, op eigen kracht.

GREENSPAN

Je wordt er geen mooier mens van.

RAND

Dat is ook niet het doel. En trouwens, als er zoveel mensen zijn die roken is het onmogelijk dat het slecht voor je is.

Greenspan legt een dekentje over haar benen.

RAND

Een mens is boven alles altijd nog steeds als eerste uit op zelfbehoud. Geef mij één rationele reden om te stoppen met roken.

GREENSPAN

Dit is een foto van gezonde longen. Dit is een foto van jouw longen.

Rand zwijgt.

GREENSPAN

Je hebt longkanker. De volgende dag stop je met roken. Op je 75e. Twee jaar later ben je dood. De avond voor je stierf was ik bij je. Ik zat naast je bed. Alleen. Frank was vier jaar daarvoor al overleden. Met Nathaniël sprak je niet meer. Er was helemaal niemand meer. Je was nauwelijks bij bewustzijn. Het was doodstil in de kamer. Ik hield je hand vast. En nog hield ik mijn mond. Ik heb je nooit durven zeggen dat ik van je hield.

RAND

Nooit? Of nu ineens wel? Op m'n sterfbed?

GREENSPAN

gehaast Nee nee nee hoor. Je bent al dood. Heb jij ooit echt overwogen om met mij...?

RAND

Ja.

GREENSPAN

verbaasd Oh ja?

RAND

Jij?

GREENSPAN

Ik voel me niet bij iedereen op mijn gemak.

RAND

Oh.

GREENSPAN

Maar bij jou...

RAND

Ja?

GREENSPAN

Is het extra moeilijk.

RAND

Waarom?

GREENSPAN

Door hoe je kijkt.

RAND

Ja, dat hoor ik vaker.

GREENSPAN

Jij kijkt...

RAND

...dwars door iemand heen.

GREENSPAN

Wat vind jij van mij?

RAND

Wat...?

GREENSPAN

Wat vind jij van mij?

RAND

Dat is de verkeerde vraag.

GREENSPAN

Nee. Ja. Nee, ik bedoelde...

RAND

Probeer het nog eens.

GREENSPAN

Ik kan dit niet.

RAND

Jawel.

GREENSPAN

Nee. *staat op en loopt naar de microfoon* Beste afgevaardigden. We hebben meerdere vormen van wetgeving en regelgeving geprobeerd, en geen van allen heeft gewerkt. Op de vraag of ik als voorzitter van de Fed verantwoordelijk ben voor de...

RAND

Dus jij bent ambtenaar geworden?

GREENSPAN

Of ik dus verantwoordelijk ben voor de financiële crisis, kan ik zeggen dat ik inderdaad een groot voorstander van de vrije markt ben geweest. Maar die heeft ons dan ook nogal veel opgeleverd.

RAND

Jij noemt jezelf een voorstander van de vrije markt en gaat vervolgens werken bij dé instantie die de vrije markt reguleert. Als ambtenaar!

GREENSPAN

Hoor eens. Er is nogal wat veranderd hoor, sinds jij dood bent.

RAND

Maar vind je nou dat je verantwoordelijkheid draagt voor deze crisis of niet?

GREENSPAN

Uhm... Ja ik denk dat ik in zekere zin... Ik geloof dat... *schakelt*

SIEGER

Ja, ik geloof dat Greenspan echt overtuigd was van wat hij deed. Dat hij het vanuit haar ideologie deed.

EVA MARIE

Dat is toch raar? Hij was overtuigd van haar ideologie én hij nam afstand van haar ideologie. Hij nam toch afstand van haar ideologie?

SIEGER

Ja precies, dat zei-ie. Maar als je op Youtube kijkt, dan zie en hoor ik het hem zeggen. Maar ik twijfel toch. Of-ie het meent. Ik twijfel aan zijn beweegredenen. *Sieger zet de tv aan, het fragment van Greenspans verhoor is te zien.*

SIEGER

‘Were you wrong?’, is de vraag aan Greenspan... ‘Partially’...! Nou, ik begrijp hier geen hol meer van. De rest is allemaal Fedspeak. Geen hout van te begrijpen. Maar ik denk dus dat hij het niet meent... Nou ja, zijn beweegredenen maken natuurlijk eigenlijk niet uit. Het gaat erom dat-ie het doet. Dat-ie het zegt.

EVA MARIE

Natuurlijk niet. Je beweegredenen maken wél uit. Het gaat ook om wat je denkt. De drijfveren achter je handelen.

SIEGER

Nee, het gaat erom wat je doet. Niet wat je denkt.

EVA MARIE

Jawel. Óók, het gaat óók om wat je denkt.

SIEGER

Nee.

EVA MARIE

Jawel.

SIEGER

Nee.

EVA MARIE

Jawel, ook. Het gaat ook om wat je denkt!

Eva Marie pakt een lege wijnfles van tafel en slaat hem stuk op Siegers hoofd.

EVA MARIE

Je wil nu toch weten waarom ik dat gedaan heb?

Sieger probeert met moeite op de been te blijven.

EVA MARIE

tegen publiek Het maakt toch uit of ik zeg 'ja, iedereen keek de hele avond naar Sieger en toen dacht ik als ik nu deze fles op z'n hoofd kapot sla kijkt iedereen naar mij'. Of dat ik zeg 'ja, ik kon het gewoon niet uitstaan dat iedereen de hele tijd naar Sieger keek en daarom wilde ik hem blijvend hersenletsel geven'.

SIEGER

Ik denk dat je in beide gevallen tbs krijgt.

EVA MARIE

In het ene geval doe ik iets ten gunste van mezelf en beschadig ik jou daar per ongeluk mee. In het andere geval beschadig ik jou expres. Dat maakt toch uit?

Sieger wordt Greenspan.

GREENSPAN

Okay, je hebt gelijk, het maakt wel uit of je het meent of niet. Jezus Christus zeg. Koekkoek... Maar, in dat geval... Ayn, we hebben een probleem. Ik houd me groot voor de buitenwereld maar ik heb je hulp nodig. De Amerikaanse regering heeft een aantal van de grootste banken én de grootste verzekeraar moeten nationaliseren.

RAND

Nationaliseren?

GREENSPAN

tegen publiek Ja, dat vindt ze een vies woord, nationaliseren. Waarom vind jij dat zo'n vies woord, Alissa? Leg eens uit waar je vandaan komt.

RAND

Nee hoor, ik ben dood ik zeg niks meer.

GREENSPAN

Jawel! Ik roep Alissa Zinovievna Rosenbaum op om te getuigen voor het Amerikaanse Huis van Afgevaardigden! Graf van je moeder, hoppa.

RAND

Klootzak. Ik ben Alissa Zinovievna Rosenbaum Rand. Geboren in Sint Petersburg en gevlucht. Voor de bolsjewieken die mijn land naar de klote hielpen. Die alles nationaliseerden en het bezit van mijn vader confisqueerden. Ik begreep er geen zak van. Waarom wij weg of dood moesten en veel dommere en oninteressantere mensen niet. Joods zijn bleek dat te heten. Nou, dan ben ik toch niet Joods? Maar 'niet communistisch zijn', dat bleek niet te kunnen. Feit is, ik had de ballen om naar Amerika te gaan, mijn familie niet. Ik heb nooit naar ze omgekeken. En ze zijn allemaal doodgegaan door de Tweede Wereldoorlog. Ik beloofde mijn nicht een bontjas van mijn eerst verdiende Amerikaanse geld. Die bontjas heb ik gekocht. Voor mezelf.

GREENSPAN

Dat is niet zo netjes.

RAND

Niet netjes? Wat is netjes? Het slimste meisje van de klas haar opleiding ontzeggen, is dat netjes? Gerustgesteld? Dat alles te verklaren is uit mijn traumatisch verlopen communistische jeugd? Alan. Jij komt hier je zelf veroorzaakte crisis voor mijn voeten gooien maar je moet echt je eigen rotzooi opruimen. Jij heb het niet goed gedaan. Jij hebt de verantwoordelijkheid genomen om je in dienst van de overheid te stellen. Jij hebt ervoor gekozen om compromissen te sluiten.

GREENSPAN

Op basis van jouw ideeën!

RAND

Er bestaan geen compromissen op basis van mijn ideeën! Je neemt het hele pakket of niets. Wat denk je dat ik ben, de IKEA? We halen wat onderdelen en knutselen het zelf wel in elkaar? Leve de vrije markt

GREENSPAN

Maar je hebt geen flauw idee waar je het over hebt! Weet je wat er van die 'creatieve destructie' terecht is gekomen?

RAND

Lulletje rozenwater.

GREENSPAN

Ook zo'n waterdichte constructie, toch? Waar geen fout in te ontdekken viel?

RAND

Waar wil je naar toe? Sukkel...

Greenspan loopt naar de ouderwetse draaischijftelefoon op het bureau.

GREENSPAN

Deze telefoon bijvoorbeeld. Die doet het goed. *Hij pakt de telefoon op.* Hallo, met Alan Greenspan? Ja, hij doet het prima. Tot er iets beters op de markt komt.

Hij haalt een mobiele telefoon uit de lade. Rand kijkt er verbaasd naar.

GREENSPAN

gespeeld verbaasd Hee een mobieltje! Nou wat handig zeg. Met deze telefoon kan je lopen. Hallo? Nee, ik loop over straat en ik kan gewoon met je bellen...!

Handig he?

Hij loopt demonstratief heen en weer. Rand is onder de indruk van het compacte apparaatje. Ze bekijkt het nieuwsgierig.

GREENSPAN

Maar wat heb ik hier?! Hee? Een Blackberry!

Hij haalt een smartphone uit de prullenbak.

GREENSPAN

Hiermee kan je computeren. *Greenspan begint nu met sardonisch genoeg allerlei tablets en smartphones uit een tas te halen. Het zijn er tientallen in alle kleuren en maten* En met deze kan je whatsappen, pingen, skypeen, foto's maken, foto's bewerken, je positie bepalen, het weerbericht checken, deze is voor bejaarden, met extra grote knoppen, deze is om filmpjes mee te bekijken, hiermee kan je de dichtstbijzijnde nog werkende vulkaan opzoeken, en deze heeft een ingebouwde vibrator.

RAND

En deze?

GREENSPAN

Die is gewoon om mee te bellen.

RAND

Ze lijken wel erg op elkaar.

GREENSPAN

Alle fabrikanten maken steeds iets nieuws wat heel erg op elkaar lijkt.

RAND

Maar als het product niet goed is verkoopt het niet, dan maakt de concurrent iets wat beter is en zijn ze weg.

GREENSPAN

Precies. Creatieve destructie lijkt zo'n goed systeem hè: fabrikanten willen de beste producten maken, want alleen daarmee valt geld te verdienen. Je krijgt het beste product: jij blij. De fabrikant verdient er geld mee: fabrikant blij. Je krijgt steeds betere producten: creatieve destructie maakt iedereen blij. Maar dan nu: aandelen! Je koopt op een gegeven moment aandelen, je hebt ze een tijdje, je wil graag dat ze meer waard worden en na een tijdje verkoop je ze weer. Het interesseert je niet of het bedrijf waar jij aandelen in hebt er beter of slechter van wordt. Als jij er maar meer geld mee verdient.

RAND

Ja maar... hoe kan ik nou geld verdienen met aandelen als het met het bedrijf slechter gaat?

GREENSPAN

Dat is een van de nieuwste spelletjes in de aandelenhandel. Jij kunt nu geld verdienen aan de waardevermindering van je aandelen.

RAND

Nee, dat kan niet. Dan werkt het zelfreinigende effect van de vrije markt niet meer en dus het kapitalisme ook niet.

GREENSPAN

Precies.

RAND

Maar er is geen beter systeem dan het kapitalisme.

GREENSPAN

Ben ik met je eens. Maar het kapitalisme zal zich moeten aanpassen aan veranderende omstandigheden. Waarom zou alles onderhevig moeten zijn aan creatieve destructie maar het kapitalisme zelf niet? Het is geen survival of the fittest, het is een survival of the most adaptive. Jij hebt jouw wereldbeeld bedacht, maar ik heb het geleefd. En het is niet houdbaar.

Greenspan steekt z'n rechterhand op.

GREENSPAN

Ik, Alan Greenspan, neem hierbij publiekelijk afstand van de ideologie van Ayn Rand.

RAND

Je meent er geen zak van.

GREENSPAN

Dat doet er niet toe.

EVA MARIE

En nu?

SIEGER

Tot hier. *Hij doet zijn pruik en bril af.* Ik moet morgen weer een commercial inspreken.

EVA MARIE

Alweer? Sieger moet namelijk altijd eerder weg of hij komt 's ochtends te laat op de repetitie omdat hij een commercial in moest spreken. Zou ik ook wel willen. Zeker Delta Lloyd.

SIEGER

Nee, 'zeker Delta Lloyd'.

EVA MARIE

Wat vind je daar nou van? We maken een stuk dat het kapitalistische systeem bekritiseert en jij gaat reclame maken voor een groot bedrijf dat dat systeem vertegenwoordigt.

SIEGER

Als ik het niet doe, doet iemand anders het.

EVA MARIE

Kan je in commercieel opzicht alles doen, zonder dat je geloofwaardigheid in het geding komt?

SIEGER

Natuurlijk het is een worsteling, we bekritisieren dit systeem maar we leven er nog wel in. Als je idealen hebt mag je nog wel geld verdienen. Ja, je moet voor jezelf bepalen waar je de grens trekt. En die verschuift. Als er binnenkort helemaal geen geld deze kant opkomt, zal ik die grens in mij weer gaan verschuiven. Ik moet ook eten.

EVA MARIE

Ik vind het wel erg makkelijk, die grens moet je zelf bepalen en die verschuift. Tot in het oneindige? Waar stopt dat? Maakt Delta Lloyd gebruik van louche investeringsfondsen dan werk je niet voor ze, klaar, je hebt toch te eten?

SIEGER

Nou, ik heb eigenlijk te weinig marktwerking in de kunsten toegepast. Het heeft even geduurd, maar ik zie nu in dat ik een zelfstandig en cultureel ondernemer ben. Met een product, mezelf, dat ik moet verkopen. En dat moet er zo goed mogelijk uitzien, want anders word ik weggeconcurrerd.

EVA MARIE

Als marktwerking het enige systeem is, wordt iedereen elkaars concurrent. Dan wint altijd degene die geen rekening houdt met een ander en daar ook geen last van heeft. Rand heeft de rode loper uitgelegd voor psychopaten.

SIEGER

Maar nu even terug naar het belangrijkste onderwerp van vandaag: mezelf. Het gaat er echt niet meer alleen om of je briljant kan acteren. Of welk verhaal je vertelt. Als je publiek je maar een beetje lekker vindt. Ik wil een bekende Nederlander zijn. Ik wil spannend gevonden worden. En politiek incorrecte uitspraken doen. Als middel om mezelf in de markt te zetten. Ik snap dat dat walgelijk klinkt, maar Jezus Christus, ik heb ook een pensioengat van hier tot Tokio. Hoe moet ik dat ooit gaan dichten? Ik trek de lijn Rand/Greenspan helemaal door naar de politiek van nu. Het is eten of gegeten worden. Nou, dan heb ik liever eten. Met Rand en Greenspan krijg je de grote zaal niet vol. Daar valt geen grof geld mee te verdienen. Sorry Rand en Greenspan. Jullie zijn niet interessant genoeg voor een groot publiek. En Eef, jij en ik ook niet.

EVA MARIE

Als wij onszelf niet serieus nemen, wie dan wel? Ik was echt gecharmeerd van dat boek maar hoe langer ik erover nadenk... Ik heb mij nu een hele tijd verdiept in dat wereldbeeld en ik snap iets niet. Als ik ergens in geloof, dan moet ik het doen, volgens Rand. En dat moet authentiek zijn. En er mogen geen concessies aan worden gedaan. Dat snap ik. Heel goed. Maar wat nu als dat waar ik in geloof, mijn authenticiteit, niet genoeg mensen aanspreekt. Moet ik

dan gaan maken wat mensen wel willen zien? Volgens de wetten van de markt die altijd gelijk heeft? Goed! Maar! Hoe blijf ik dan trouw aan mezelf en wat ik vanuit mijn diepste kern wil manifesteren in de wereld omdat dat is wat de wereld nodig heeft van mij? Dat zegt zij toch? Hoe doe je dat? Dan moet ik Howard Roark en Peter Keating tegelijk zijn. Een prime mover en een second hander in één. Dat kan niet. Dat is tegenstrijdig aan elkaar en Rand zegt nota bene zelf dat tegenstrijdigheid niet bestaat – dus een van mijn twee uitgangspunten klopt niet. Ben ik een Peter Keating? Ik denk het wel. Ik sjoemel. Ik maak mezelf vaak wijs dat mijn omstandigheden mij ertoe dwingen. Dat ik niet anders kan. Ik heb Howard Roark-momenten. Maar ik ben een Peter Keating. Is dat erg?

Sieger heeft in deze monoloog zijn overhemd weer uitgetrokken en speelt Roark.

SIEGER/ROARK

donkerbruin Hi.

EVA MARIE

Hi...?

SIEGER/ROARK

Howard Roark. Dag Eva Marie.

EVA MARIE

Dag Howard Roark.

SIEGER/ROARK

Jij wilde mij iets vragen?

Eva Marie zwijgt. Roark grinnikt. Stilte.

SIEGER/ROARK

Stel je vraag maar.

EVA MARIE

Maak jij je zorgen om de wereld, Howard?

SIEGER/ROARK

Ik ben niet in staat om me zorgen te maken. Ik besta namelijk niet echt.

EVA MARIE

O.

SIEGER/ROARK

Wil je dat ik je vasthoud in mijn sterke armen?

EVA MARIE

Nee dat hoeft niet.

Het is even stil.

EVA MARIE

Dat zou toch geen zin hebben. Want jij bestaat namelijk niet echt.

SIEGER/ROARK

Daar maak je een kleine denkfout. Kom maar hier. Dan zal ik je laten voelen hoe sterk niet bestaande armen kunnen zijn.

Howard Roark slaat zijn armen om Eva Marie heen.

Superkapitalisten ging in première op 6 juni 2012 in Theater Bellevue in Amsterdam. *Superkapitalisten* is de eerste productie van mugmetdegoudentand onder de noemer mugmetdevuurvliegen. Onder deze naam gaat de groep samenwerken aan met jonge aan de Mug verwante theatermakers. Dat varieert van het beschikbaar stellen van de repetitieruimte tot, zoals bij *Superkapitalisten*, het op artistiek en productioneel niveau begeleiden van nieuw Nederlands repertoire.

Tekst en spel: Eva Marie de Waal en Sieger Sloot

Tekstbijdragen: Joan Nederlof

Eindregie: Lineke Rijxman

Sieger Sloot (Rotterdam, 1977) is acteur en schrijver. In 2000 studeerde hij af aan de Amsterdamse Toneelschool en speelde sindsdien in vele theatervoorstellingen bij verschillende gezelschappen. Hij is medeoprichter van theatergroep De Praktijk. In 2006 was hij één van de schrijvers van het absurdistische tv-programma *Nieuw Dier*, waarin hij zelf ook speelde. In datzelfde jaar was hij tevens stand-in van schrijver Ernest van der Kwast en liet diens nieuwe boek *Stand-in* onder zijn naam verschijnen. Op tv was Sieger onder meer te zien in *Vuurzee*, *Floor Faber* en *Wat als..?* Ook speelde hij in meerdere films, waaronder *Dolfje Weerwolfje* en *De Verbouwing*. *Superkapitalisten* is zijn eerste theatertekst.

Eva Marie de Waal (Amsterdam, 1979) is actrice en schrijfster. Zij studeerde in 2009 af aan de Amsterdamse Toneel en Kleinkunst Academie. Ook studeerde zij aan de Rotterdamse dansacademie en behaalde zij een Bachelor Geschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam. Als actrice speelde zij tot nu toe in verschillende producties van onder andere Theatergroep Oostpool, het Nationale Toneel en de Toneelmakerij. Daarnaast schreef en speelde zij de voorstellingen: *Hermatologisch Getest M/V* (2008), *Folie a Deux* (2009), en de Paradevoorstellingen *Michael versus Madonna* (2010) en *Sexupsadmess* (2011). Sinds 1995 is zij in verschillende televisieseries te zien geweest waaronder recentelijk: *De co-assistent*, *Bellicher: de macht van meneer Miller*, het tweede seizoen van *In Therapie* en de televisiefilm *Laptop*.